

Сучасні проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України

Окреслено основні риси сучасного етапу розвитку економіки України в контексті зміни принципів і напрямів їх подальшого функціонування. Здійснено аналіз особливостей впливу воєнних дій на розвиток окремих сфер економіки. Основну увагу зосереджено на зацікавленості іноземного бізнесу у стабільності ситуації в Україні, оскільки конфлікти призводять до значних втрат для інвесторів, які створюють тут компанії і вкладають великі кошти. Виявлено загрози, спричинені активними військовими діями і посиленням міжнародної насичення внутрішнього ринку різними продовольчими товарами. Описано етапи, які мають бути спрямовані на формування інвестиційних ресурсів як підприємств, так і держави загалом. Охарактеризовано сучасні виклики та виокремлено заходи щодо змін додаткових можливостей з поліпшення інвестиційного клімату в Україні та активнішого залучення прямих іноземних інвестицій у пріоритетні сектори національної економіки.

Ключові слова: інвестиції, війна, економічні ресурси, підприємства, інфраструктура.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни між Україною та росією виникла економічна криза, яку без залучення зовнішніх донорських коштів (інвестицій) неможливо буде подолати. Загроза, що виникла через активне бомбардування міст і знищення інфраструктури та великої кількості підприємств призвела до того, що багато іноземних інвесторів змушені були частково припинити інвестування. Це були вимушені кроки, оскільки низка суб'єктів господарювання втратила свої ресурси і інвестувати не було в що. Адже відповідно до трактування сутності інвестиційних ресурсів, то це всі види грошових та інших активів, залучених для здійснення вкладень в об'єкти інвестування. При втраті об'єкта інвестування інвестиційний процес зупиняється. Тому такий короткостроковий період призупинення інвестиційних надходжень з-за кордону є абсолютно обґрунтованим і логічним.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню інвестиційної активності та проблем розвитку капітального інвестування присвячено праці низки науковців: Ю. Д. Радіонова [1], Т. Г. Затонацької, А. В. Ставицького [2], В. Г. Дем'янишина [3], Н. М. Попадинця [4-5], М. І. Мельник [6], О. П. Кириленка, О. С. Максимчука [7], І. О. Іртіщевої [8], Т. В. Радевича [9] та ін. Однак варто зазначити, що питання залучення інвестиційних ресурсів в екстремальних умовах мало досліджено. Адже ті обставини, які склались в умовах воєнних дій, є непередбаченими.

Метою статті є визначення основних проблем залучення інвестиційних ресурсів та обґрунтування напрямів їх мінімізації.

Основні результати дослідження. У сучасних умовах питання залучення інвестицій у діяльність підприємств, а також розвитку економіки загалом є надзвичайно важливим. Так, до початку повномасштабного вторгнення у структуру джерел фінансування інвестицій переважали власні кошти підприємств та організацій (табл. 1). Їх частка у загальному обсязі капітальних інвестицій складала 66,5% [10].

З таблиці бачимо, що саме власні кошти підприємств є тим видом інвестицій, що має найбільшу частку, порівняно з іншими джерелами. Також вони характеризуються простотою, швидкістю залучення та високою віддачею за критерієм норми прибутковості капіталу, що зумовлено відсутністю сплати позикового відсотка у будь-яких його формах. Крім цього, використання власних коштів суттєво знижує ризик неплатоспроможності та банкрутства підприємства.

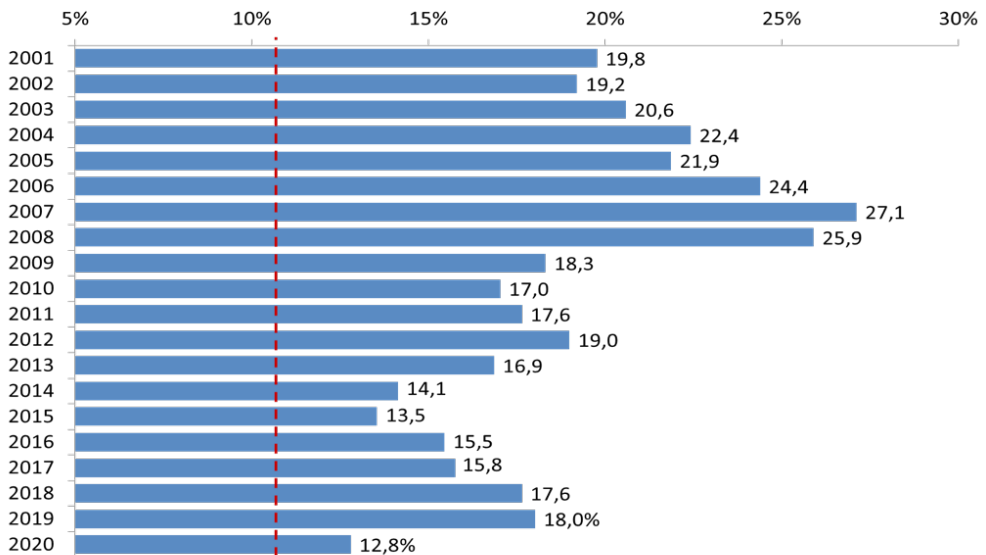
Якщо розглядати в масштабах держави, то ми можемо побачити, що капітальні інвестиції загалом в економіку скорочуються. У 2020 р. рівень валового нагромадження основного капіталу до ВВП склав лише 12,8% (рис. 1).

Таблиця 1

Склад капітальних інвестицій за джерелами формування у 2020 р.

Джерела інвестицій	Обсяг, тис. грн	У % до загального обсягу
Власні кошти підприємств та організацій	279 330 400	66,5
зокрема:		
- амортизаційні відрахування	55 248 550	13,2
Позикові кошти, усього	29 623 655	7,1
зокрема:		
- кредити банків та інші позики, усього	27 894 481	6,7
з них: кредити банків-нерезидентів	12 088 128	2,9
- кошти інвесторів-нерезидентів	1 729 174	0,4
Бюджетне фінансування, усього	80 070 822	19,1
зокрема:		
- кошти місцевих бюджетів	43 558 332	10,4
- кошти Державного бюджету	36 512 490	8,7
Інші джерела	30 811 785	7,3
зокрема:		
- кошти населення на будівництво житла	10 220 907	2,4
Усього джерел	419 836 662	100

Джерело: [10].

* з 2010 р. - без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя; з 2014 р. - також без тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Рис. 1. Валове накопичення основного капіталу в Україні в 2001-2020 рр., % до ВВП
Джерело: [11].

Варто зазначити, що капітальні інвестиції є важливою умовою економічного розвитку і зростання, тому мають постійно перебувати в полі зору економічної політики, адже без них неможливе формування нових високопродуктивних видів діяльності і не відбудеться жодна зміна структури економіки.

Як правило, капітальні інвестиції мають випереджальну динаміку щодо ВВП. Тобто спочатку інвестиції, а вже потім бажане економічне зростання.

Прямі іноземні інвестиції в Україну, як частина загального інвестиційного процесу, також мають негативну динаміку. Так, їхня щорічна зміна, як сальдо притоку і відтоку з країни була значно краща в період 2010-2013 рр. (рис. 2).

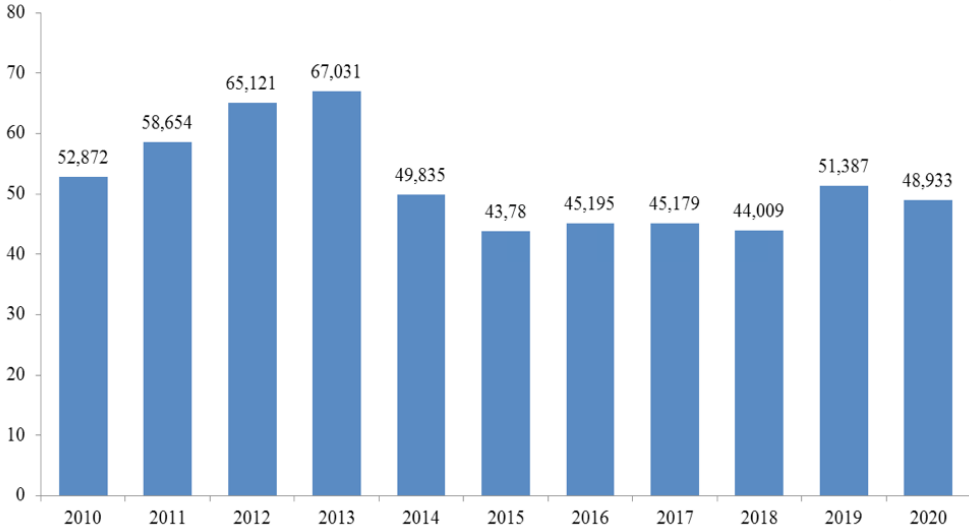

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млрд дол. США

Джерело: [12].

З рисунку бачимо, що у 2014-2015 рр. вони значно скоротились, і так не повернулися до рівня 2013 р. Сальдо відтоку і притоку у 2020 р. – мінус 2,5 млрд дол.

Загальний накопичувальний підсумок на кінець 2020 р. склав 48,9 млрд дол., що на 30% нижче, ніж у 2013 р. і в кризовому 2014 р.

Аналізуючи дані 2021 р., підприємства та організації країни за рахунок усіх джерел фінансування освоїли понад 528,8 млрд. грн капітальних інвестицій. А найбільші частки капітальних інвестицій у їх загальному обсязі припадали на м. Київ (32,2%), Дніпропетровську (12,4%), Київську (6,8%), Донецьку (5,7%), Львівську (4,5%) та Полтавську (4,5%) області [13].

Так, індекс капітальних інвестицій у 2021 р. загалом в Україні становив 113,0% проти 61,8% у 2020 р. Збільшення обсягу освоєних капітальних інвестицій спостерігалось у 24 регіонах (за 2020 р. зменшення в усіх регіонах): від 0,3% у Кіровоградській до 41,7% в Івано-Франківській областях.

Крім Івано-Франківської області, найбільше обсяги капітальних інвестицій зросли у Запорізькій (на 39,2%), Львівській (37,7%), Київській (на 35,1%), Вінницькій (на 33,1%), Чернігівській (на 23,7%), Чернівецькій (на 23,6%), Тернопільській (на 22,5%) і Черкаській (на 22,4%) областях. Натомість зменшення інвестицій зафіксовано у Волинській області – на 30,8%.

Загалом обсяг капітальних інвестицій на одну особу в середньому і Україні у 2021 р. становив 11551,4 грн. Водночас територіальна диспропорція щодо обсягів капітальних інвестицій на одну особу зменшилася проти 2020 р. (40,7 рази) і склала 39,7 рази (максимальне значення у 2021 р. спостерігалось у м. Києві – 54684,4 грн, мінімальне у Луганській області – 1375,9 грн) [13].

Варто зазначити, що загалом в Україні іноземні інвестори охочіше інвестують у галузі переробної промисловості, сферу оптової та роздрібної торгівлі, а також у галузі, що не потребують довгострокових капіталовкладень і освоєння нових технологій, зокрема фінансовий сектор і сектор нерухомості.

Сьогодні на перший план виходить питання гарантій безпеки інвестицій у воєнний і післявоєнний періоди. Адже цей факт найбільше стримує інвесторів.

Для його мінімізації пропонується застосувати страхування ризиків з боку міжнародних організацій. Однією з таких організацій, що вже має таку практику з країнами, де велися бойові терористичні дії, є – Багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій, яке входить до групи Світового банку. За домовленістю з Міністерством економіки України це агентство розпочне запуск механізму страхування інвестицій під час війни. Вартість пілотного проєкту може сягнути 30 млн дол. США і він буде запущений вже найближчим часом, а в майбутньому ця програма становитиме близько 1 млрд доларів.

Індекс інвестиційної привабливості України у першій половині 2022 р. через повномасштабну війну впав на пів пункти і становив 2,17 балів з 5-ти можливих. Це значення – найнижче з 2013 р., але уточнимо, що за весь період вимірювання індекс жодного разу не перевищував 4 балів. Варто очікувати і погіршення інвестиційного середовища в Україні.

Зараз важливим кроком є розроблення стратегії формування інвестиційних ресурсів, яка є важливим елементом не тільки інвестиційної, але і фінансової стратегії розвитку конкретного підприємства і країни загалом. Адже ми розуміємо, що за перший місяць війни понад 50% підприємств в Україні зупинили свою діяльність, що не може не позначитись на економічній стабільності країни. Тому правильне стратегування і політика інвестиційного забезпечення гарантують покроковий вихід з глибокої економічної кризи, у якій сьогодні перебуває наша країна.

Формування політики відновлення інвестиційних процесів має забезпечити безперерйну інвестиційну діяльність у передбачених обсягах, спрямованих найперше на виробництва військової сфери, а також продовольчого забезпечення, оскільки через відсутність потрібної кількості обігових коштів виникає загроза невиконання державою своїх фінансових зобов'язань перед населенням країни.

Як зазначають фахівці, сьогодні потрібно докласти чимало зусиль для того, щоб повернути, а ще більше – зацікавити інвестора.

Так, під час роботи з просування інвестицій у постконфліктних регіонах важливо пріоритетувати регіон у комунікаціях з медіа та стейкхолдерами. Тобто державні діячі та інфлюенсери міжнародного рівня мають стати своєрідними представниками, які публічно закликатимуть приватний сектор інвестувати та налагоджувати ділові зв'язки з постконфліктним регіоном, не соромитись того, що країна проходить через ці виклики, займатися промоцією можливостей у цих регіонах [14]. Вважаємо, що така політика має свої переваги, адже чим більше коштів буде залучено в регіони, де є можливість розвивати бізнес, тим швидший буде вихід з рецесії всієї країни.

Висновки. Виходячи з дослідження, відзначимо, що розроблення стратегії формування інвестиційних ресурсів як підприємств, так і країни загалом, має сьогодні здійснюватися за кількома етапами:

- розрахунок і прогнозування потреби у загальному обсязі інвестиційних ресурсів, що буде можливе тільки після завершення воєнних дій;
- вивчення можливостей формування інвестиційних ресурсів за рахунок різних джерел, що дозволить акумулювати зацікавленість інвесторів у тій чи іншій економічній сфері країни;
- визначення методів фінансування інвестиційних проєктів, оскільки більшість фондів не мають зараз можливості функціонування на тій чи іншій території країни яка постраждала від агресії росії;
- оптимізація структури джерел формування інвестиційних ресурсів, що пов'язано з великими масштабами економічної підтримки більшості країн світу.

Також важливо наголосити на тому, що сьогодні більшість іноземних інвесторів, які готові інвестувати кошти у вітчизняний бізнес, потребують правових гарантій щодо можливості та безпечності їх діяльності. І ці гарантії тепер залежать не стільки від України, як від країн-партнерів, які допомагають відновити українську економіку.

Список використаних джерел

1. Радіонов Ю. Д. Бюджетні кошти як інвестиційний ресурс України. *Економіка України*. 2014. № 9 (634). С. 35-53.
2. Затонацька Т. Г., Ставицький А. В. Дослідження впливу інвестицій на економічне зростання в Україні за допомогою фометричного аналізу. *Наукові праці НДФІ*. 2007. № 1 (38). С. 49-55.
3. Дем'янишин В. Г. *Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України*: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 464 с.
4. Попадинець Н. М. Структурні зміни в економіці Івано-Франківської області: інвестиційний вплив. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості*: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 552-553.
5. Попадинець Н. М., Журавель Ю. В. Інвестиційно-інноваційний розвиток національної економіки на засадах діджиталізації та дизайн-менеджменту. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 3 (81). С. 132-135. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.3.24>
6. Melnyk M., Korcelli-Olejniczak E., Chorna N., Popadynets N. Development of Regional IT clusters in Ukraine: institutional and investment dimensions. *Economic Annals-XXI*. 2018. № 173(9-10). Pp. 19-25. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V173-03>
7. Кириленко О. П., Максимчук О. С. Капітальні інвестиції з місцевих бюджетів: сучасна практика та перспективи удосконалення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 5-11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.2.5>
8. Irtysheva I., Kramarenko I., Shults S., Boiko Y., Blishchuk K., Hryshyna N., Popadynets N., Dubynska I., Ishchenko O., Krapuyina D. Building favorable investment climate for economic development. *Accounting*. 2020. № 6(5). С. 773-780. DOI: <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.6.006>
9. Радевич Т. В. Капітальні інвестиції в Україні: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2015. No 2. С. 317-322.
10. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за видами економічної діяльності. *Державна служба статистики України*: сайт. 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz_19.htm
11. Валове нагромадження основного капіталу в розрізі видів нефінансових активів. *Державна служба статистики України*: сайт. 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kkv_vvp/arh_vn_ok2021_u.htm
12. Прямі іноземні інвестиції в Україну. *Міністерство фінансів України*: сайт. 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
13. Аналіз соціально-економічного розвитку областей та міста Києва за 2021 рік. *Міністерство розвитку громад та територій України*: сайт. 2022. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/analiz-soczialno-ekonomichnogo-rozvytku-oblastej-ta-mista-kyyeva-za-2021-rik/>
14. Черняков В. Як залучати інвестиції у постконфліктні території. *Економічна правда*: сайт. 03.05.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/17/679835/>

References

1. Radionov, Yu. D. (2014). Byudzhetni koshty yak investytsiynyy resurs Ukrainy [Budget funds as an investment resource of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 9 (634), 35-53. [in Ukrainian].
2. Zatonatska, T. H., & Stavtyskyu, A. V. (2007). Doslidzhennya vplyvu investytsiy na ekonomichne zrostannya v Ukrainy ni za dopomohoy fonometrychnoho analizu [Investigating the impact of investments on economic growth in Ukraine using phonometric analysis]. In *Naukovi pratsi NDFI [Proceedings of Research Financial Institute]*: Vol. 1 (38) (pp. 49-55). [in Ukrainian].
3. Demyanyshyn, V. H. (2014). *Finansova polityka investytsiyno-innovatsiynoho rozvytku Ukrainy [Financial policy of investment and innovation development of Ukraine]*. Ternopil: TNEU. [in Ukrainian].
4. Popadynets, N. M. (2015). Strukturni zminy v ekonomitsi Ivano-Frankivs'koyi oblasti: investytsiynyy vplyv [Structural changes in the economy of Ivano-Frankivsk region: investment impact]. In *Problemy formuvannya ta rozvytku innovatsiynoyi infrastruktury: yevropeys'kyy vektor – novi vyklyky ta mozhlyvosti [Problems of formation and development of innovative infrastructure: the European vector – new challenges and opportunities]*: Proceedings of the III International scientific and practical conference (pp. 552-553). Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic. [in Ukrainian].
5. Popadynets N. M., & Zhuravel Yu. V. (2019). Investytsiyno-innovatsiynyy rozvytok natsional'noyi ekonomiky na zasadakh didzhytalizatsiyi ta dyzayn-menedzhmentu [Investment and innovation development of the national economy on the basis of digitization and design management]. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i menedzhment – Bulletin of Sumy National Agrarian University. Series: Economics and Management*, 3 (81), 132-135. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.3.24> [in Ukrainian].

6. Melnyk, M., Korcelli-Olejniczak, E., Chorna, N., & Popadynets, N. (2018). Development of Regional IT clusters in Ukraine: institutional and investment dimensions. *Economic Annals-XXI*, 173(9-10), 19-25. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V173-03>
7. Kyrylenko, O. P., Maksymchuk, O. S. (2019). Kapital'ni investytsiyi z mistsevykh byudzhetiv: suchasna praktyka ta perspektyvy udoskonalennya [Capital investments from local budgets: modern practice and prospects for improvement]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 2, 5-11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.2.5> [in Ukrainian].
8. Irtyshcheva, I., Kramarenko, I., Shults, S., Boiko, Y., Blishchuk, K., Hryshyna, N., Popadynets, N., Dubynska, I., Ishchenko, O., & Krapyvina, D. (2020). Building favorable investment climate for economic development. *Accounting*, 6(5), 773-780. DOI: <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.6.006>
9. Radevych, T. V. (2015). Kapital'ni investytsiyi v Ukraini: suchasni tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku [Capital investments in Ukraine: modern trends and development prospects]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable Development of Economy*, 2, 317-322. [in Ukrainian].
10. Kapital'ni investytsiyi za dzherelamy finansuvannya za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti [Capital investments by sources of financing by types of economic activity] (2022). *State Statistics Service of Ukraine: Website*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz_19.htm [in Ukrainian].
11. Valove nahromadzhennya osnovnoho kapitalu v rozrizi vydiv nefinansovykh aktiviv [Gross accumulation of fixed capital by types of non-financial assets] (2022). *State Statistics Service of Ukraine: Website*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kkv_vvp/arh_vn_ok2021_u.htm [in Ukrainian].
12. Pryami inozemni investytsiyi v Ukrainu [Direct foreign investments in Ukraine] (2022). *Ministry of Finance of Ukraine: Website*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> [in Ukrainian].
13. Analiz sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku oblasti ta mista Kyyeva za 2021 rik [Analysis of the socio-economic development of the regions and the city of Kyiv for 2021] (2022). *Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine: Website*. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/analiz-soczialno-ekonomichnoho-rozvytku-oblastej-ta-mista-kyyeva-za-2021-rik/> [in Ukrainian].
14. Chernyakov, V. (2022, May 03). Yak zaluchaty investytsiyi u postkonfliktni terytoriyi [How to attract investments in post-conflict territories]. *Economic truth: Website*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/17/679835/> [in Ukrainian].

Bilyk R. R., Havrylyuk O. V. Modern problems of attracting the investment resources in the economy of Ukraine.

The large-scale war between Ukraine and Russia has generated an economic crisis that won't be overcome without the attraction of external donor funds. The threat caused by the severe bombing of cities and destruction of infrastructure and many companies forced a lot of foreign investors to partially stop investment. These steps had to be taken since a range of companies lost their resources, and there was nothing to invest in. Indeed, the interpretation of the nature of investment resources provides that they include all types of monetary and other assets involved in investment in investment objects. The investment process stops with the loss of the investment object. Therefore, such a short-term period of investment suspension is totally reasonable and logical. The article aims to identify the main problems of attracting investment resources and substantiate the directions of their minimization and elimination. The main features of the current development stage of the Ukrainian economy are characterized in the context of changing principles and directions of their further functioning. The features of the impact of present hostilities on the development of some economic sectors are analyzed. The main attention is focused on the interest of foreign business in the stabilization of the situation in Ukraine since the conflicts lead to significant losses for investors who establish companies here and put lots of money. The article reveals the threats caused by active hostilities and growing international saturation of the domestic market with different food products. It describes the stages directed at the creation of investment resources for both the companies and the country as a whole. The authors characterize modern challenges and specify the measures related to the change of additional opportunities to improve the investment climate in Ukraine and attract foreign direct investment in the priority sectors of the national economy more actively.

Keywords: investment, war, economic resources, companies, infrastructure.

Білик Руслана Сергіївна – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (e-mail: ruslanaosadchuk21@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4006-8416>).

Bilyk Ruslana Serhiyivna – Dr.Sci. (Econ.), Assoc. Prof., Associate Professor of the Department of international economics of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Гаврилюк Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (e-mail: o.gavriulyuk@chnu.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8694-7251>).

Havrylyuk Oksana Volodymyrivna – Ph.D. (Econ), Assoc. Prof., Associate Professor of the Department of international economics of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Надійшло 12.06.2022 р.